

UJVÁROSSY LÁSZLÓ

Baász Imre születésének 75. évfordulójára

Művészet

Nemzedékemnek Baász Imre művészetét nem kell bemutatnom, hiszen Erdély egyik legkiválóbb alkotójáról lévén szó, elég csak a *Kalevala*, a Hervay Gizella illusztrációkat, az *Európai Idő* újságot vagy a *Médiumot* és az *AnnArt* performance fesztivált említenem, máris mindenki felkapja a fejét e sokoldalú alkotó kapcsán. A megemlékezés hálás szokása jót tesz nemcsak az emlékező lelkének, hanem a fiatalok nagyszámú táboraának is, akik igen keveset tudnak a hajdani Baász-jelenségről, pedig ő éppen a jövő művésze volt. Aki nemcsak szemlélődött, hanem aktívan alakította környezetét és így a hagyományos kifejezési formák eszközeit szűkebb közegükben, sorra bontotta le¹, melyből ma is táplálkozhatunk. A befogadói mentalitás, tudom, túl lassan változik s a hagyomány állandósága bemarkolja magát az agyakba, húsz-harminc évnek kellett eltelnie az avantgárd irányzataiban is, hogy rehabilitálják az úttörőket. Mifélnék a művészet malmai még lassabban őrölnék, vajon elfogadják már Székelyföldön azokat a haladó eszméket, melyeket a Baász egészséges kozmopolitizmusa határozott meg?

Baász ars poeticáját 1985-ben Bogdán László író barátja *El a faltól* című írásában idézte: „Van Csontváry nagy képén a panaszfal előtt egy öregasszony, kezében kulccsal. Mégis elfordul a faltól. Én ezt az elfordulást sajátosan értelmezem – írja –, s végiggondolva azt mondom, amíg még kezünkben a kulcs, addig soha nem fordulhatunk a fal felé”.² Ha van kutatni, megoldani való a „házhoz” kulcs, akkor célja, jövője is van még az embernek. Az őt megillető munkahelyén a bukaresti Nicolae Grigorescu Művészeti Akadémia grafika szakán és Sepsiszentgyörgyön számtalan terve lett volna még, ahonnan túl korán örökre távozott. Csodálatos gondolatát harminc év távlatából a velenicei Japán pavilonban (idén Szentendrén a Ferenczi Múzeumban is) Chiharu Shiota *The Key in the Hand* (2015) című installációjában vizualizálva láthattam újra. Különböző életek felhalmozott

UJVÁROSSY LÁSZLÓ (1955, Ditró) Munkácsy-díjas vizuális művész. A Partiumi Keresztény Egyetem tervezőgrafika tanára, az egykori Kelet–Nyugat, majd a Várad grafikai tervezője. Kutatási területe a vizuális kommunikáció, ebben a témakörben hat könyve jelent meg.

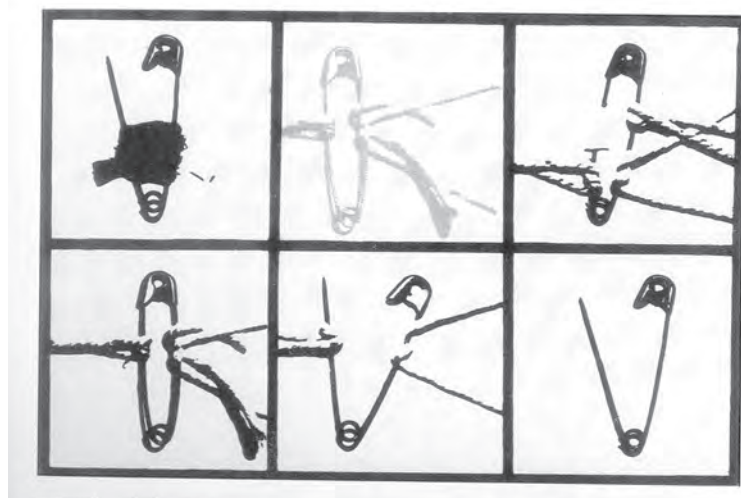

¹ *A Föld sebei*, 1984, szita

² Chikán Bálint, *Baász*, Szabad Tér Kiadó, Nyíregyháza, 1994, 114.

² Bogdán László, *El a faltól* (Baász Imre intenzív világa), *A Hét*, 1985. szeptember 5. In Chikán Bálint, *Baász*, Szabad Tér Kiadó, Nyíregyháza, 1994, 113.

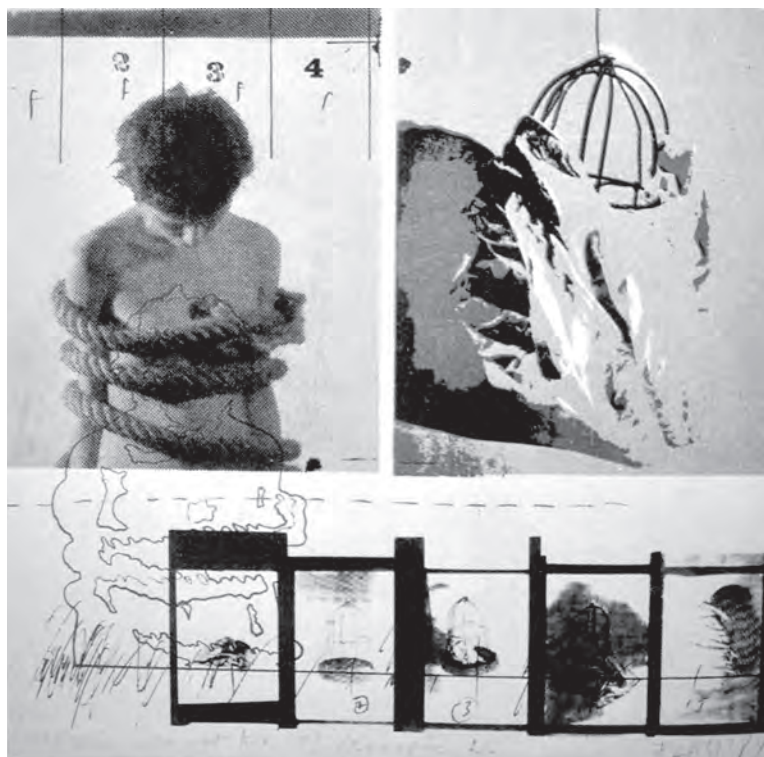

helyett, sorba kellett állni az üzletek előtt. Később jegyre kaptuk az élelmiszereket, ma már hihetetlen: egy-egy narancshoz, amikor hozzájutott a család, ünnepi szertartással ette. A *Step by Step* (1983) képein a lábakat összekötő béklyóhurkok önmagukért beszélnek, akár a *Kényszerű állapotban* (1983) kötéllel gúzsba kötött személy metaforáján. A *föld sebei* (1984) című ciklusban a hatos keretbe rendezett biztosítótűk feszítő spárgái vagy a szorításra, préselésre alkalmas népi facsavar (satu) szintén jelzésértékű jelképek. A sorozat másik

A Föld sebei, 1984, szita, képeslap

Step by Step, 1984, szita, mail art

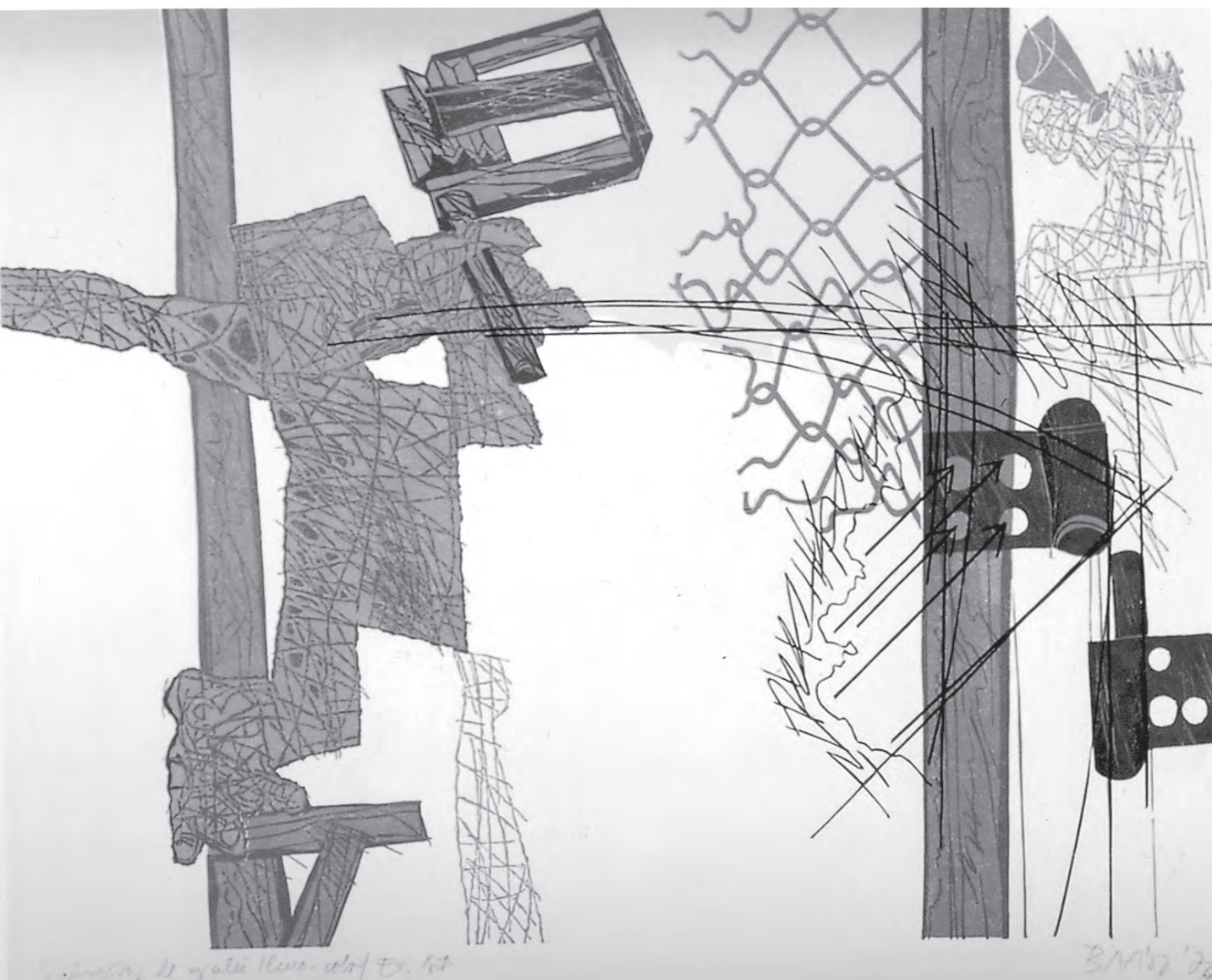
darabja függőlegesen két különböző térre osztott kompozíció, mely egy filmben látott montázsra emlékeztet. Az alsó mezőben lentről fényképezett, háttal álló gyerek, táguló horizontját, indulását mutatja a grafikusmester, majd a felső képen kiemelt behajtani tilos táblával a távoli várost akár egy elérhetetlen lebegő álmot tárja elénk. Olvasatomban a két kép két külön világ identitási problémáit veti fel, az elvágyódás és a kötelező maradás kérdését feszegetve az egyidejű gondolatfonal vizuálisan követhető gesztusai mentén. A *Vándormadarak* (1984) című nyomtatán pedig a szabadság eszméjét, a repülés, a vándorlás függetlenségvágyát úgy meséli el, hogy a rajjal szembeállítja a felhúzható mozgáskorlátozott pléhmadarát, vagyis önmagát, melyben az egyénnek a hatalomtól való függőségét plakátszerű vizuálitással mutatja be.

Az 1986-os *A madár és a béke világa* katalógus előszavában (egyszerűsítve) Baász Imre a következőképpen fogalmazza meg a madár használatának indokát: A madár az alkotó fel-emelkedésének, újrateremtő erejének a jelképe, de ugyanak-

Kényszerű állapot,
1984, szita

Kakukkhegyi akciófotók
I–IV, 1986

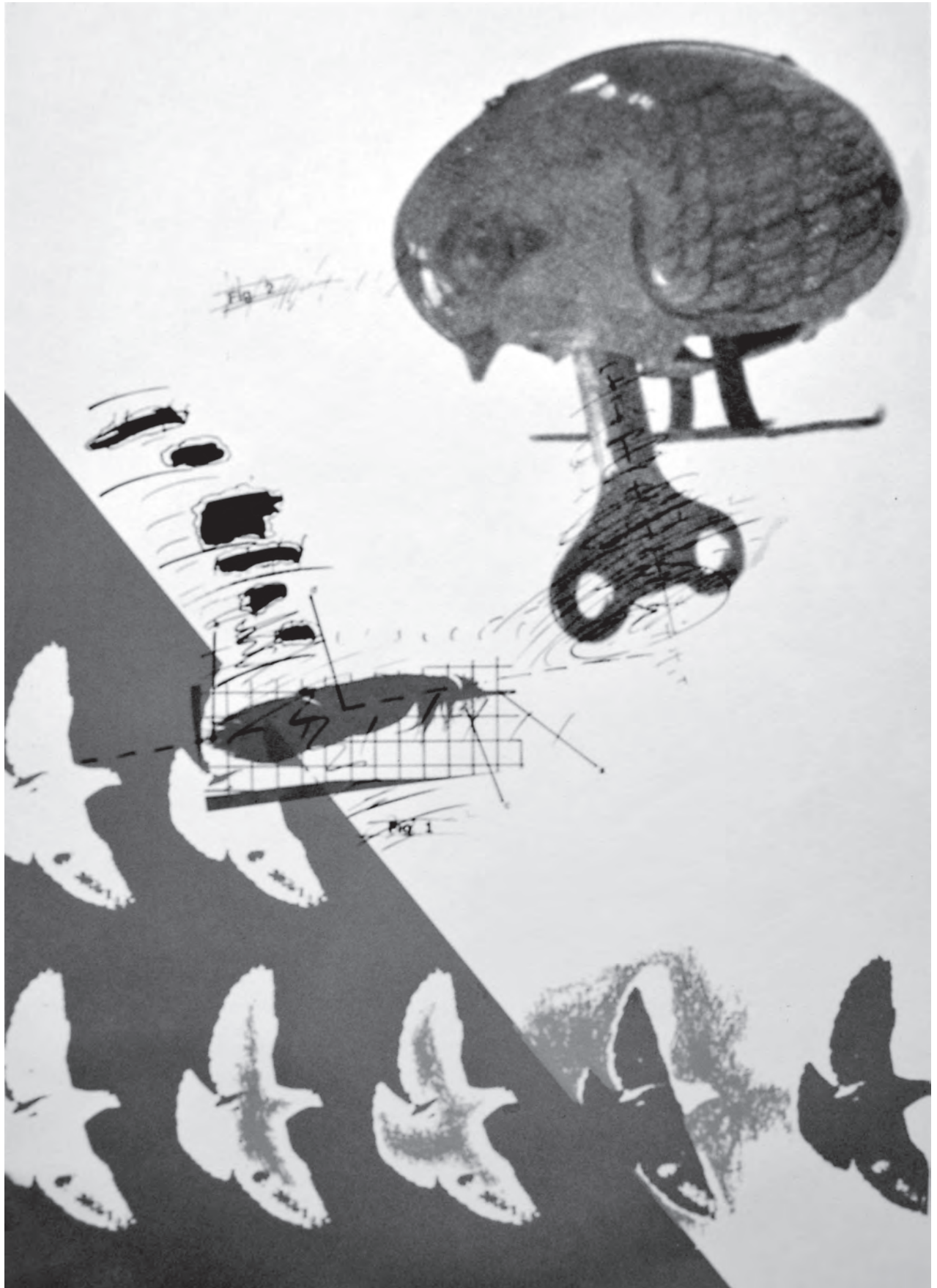
kor kísérlet, mely egyidőben magában hordozza a felfedezés lehetőségét és az alkotó etikai, társadalmi felelősségét. Továbbá a szárnyalás, a változtatás kényszerének, de felelőségének is a hordozója (...) Uniformizálódó, fenyegetett világunkban egyre nagyobb szerep és felelőség hárul a jelkép alakító erejére. Az alkotó plasztikai jeleken keresztül próbál változtatni a világon, figyelmeztet lehetőségeinkre, de lehetőségeink korlátaira is, vállalva ugyanakkor az alternatívák

radikalizmusát. A téma csak lehetőség arra, hogy átszűrve az alkotó szubjektumán értelmes párbeszédde váljék gondolkodó ember és a világ között. (...) Rajtunk múlik, hogy törekény világunkat meg tudjuk-e óvni a – tüzet szóró szárnyas rémek torkollattüzetől⁴. Végül a *Ráctörő* kapunyi-

Ráctörő, 1976, színes linó

Vándormadarak, 1984, szita

4. Baász Imre, *A madár és a béke világa*, katalógus-előszó, 1986. június. In Chikán Bálint, *Baász*, Szabad Tér Kiadó, Nyíregyháza, 1994, 113.

Ismerem jól, 1986, szita

5. Baász Imre,
*Katalógusbevezető a Rajz –
Szín – Forma kiállításhoz,*
1987. április, Sepsiszent-
györgy. In *uo.*

6. G. W. F. Hegel, *Előadások a
művészet filozófiájáról,*
Atlantisz Könyvkiadó,
Budapest, 2004, 65.

tását említem, mellyel kezdhettem volna a jelképeinek sorát, hiszen 1976-ból való színes grafikáról van szó, ahol a visszatérő kereplős alak a drótkerítést elszakítja, motívuma a határkapu kinyitásának álmáról szólt (ma újból vitatott kérdésnek bizonyul).

A fénykutató mint szabadság- kommunikátor

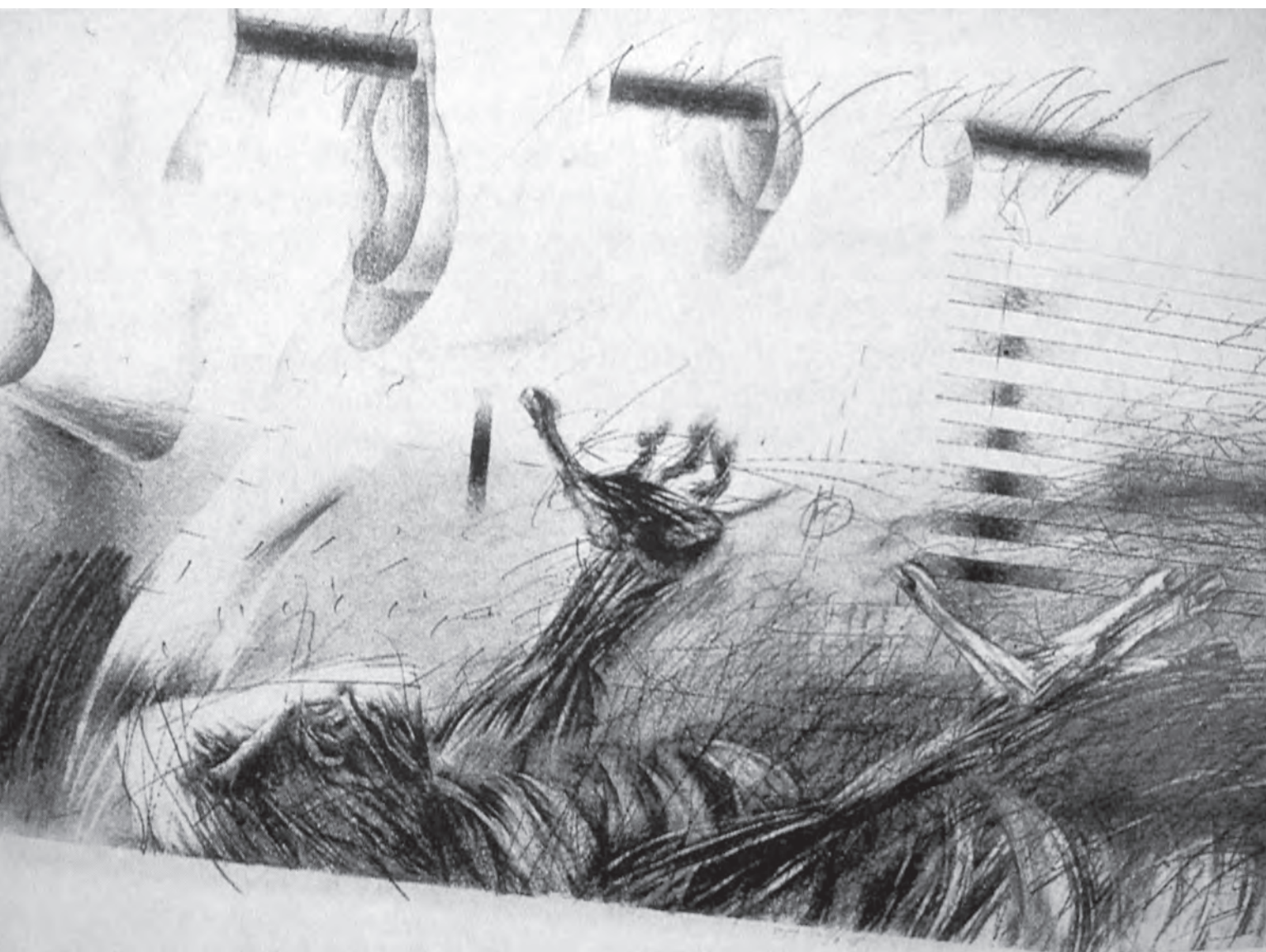
A világosan megfogalmazott üzenetközvetítés lényeges elem volt munkásságában. Ezt nyolcvanhétben így írta le: „az emberi cselekvés mindig szellemi tartalmakból épül fel. Ezeknek a szellemi kapcsolatoknak szükségszerű lényege a látás, a láttatás. A művészet a fényt kutatja, az emberi cselekvés fényeit. A sötétség a gondolatoktól elszakadt üres tér”⁵, és 1988-ban meg is rajzolta. A mostani emlékezés sepsiszentgyörgyi plakátjára ez az *Őnarckép vakonddal* című rajza került, melyen a hosszú sötétségből kilépő Baászt az elpusztult vakonddal együtt látjuk. Mintegy anticipálva az egy évre rá bekövetkezett 1989-es „fénybelépésünket”. Van, amikor nem vár a cselekvéssel egy évet, a bonyolult alkotási folyamatoknak nincsenek szabályaik, de mindig vannak miért-jeik és hogyan-jaik. A kreatívok gondolatközlő üzenetformáló szükséglete az „emberi gondolkodásban gyökerezik, mivel a műalkotás egyik módja annak, ahogyan az embernek megmutatható, hogy mi ő maga”⁶, továbbá Imrénél a közlésvágy a „meglepetés, az ajándékozás öröméből”⁷ is következik vagy adódik.

7. Adonyi Nagy Mária, *Kiállítókról jót vagy semmit?* (interjú), *A Hét*, 1990. július 25. In Chikán Bálint, *Baász*, Szabad Tér Kiadó, Nyíregyháza, 1994, 112.

Hogy a '70-es, '80-as évek művészeti törekvéseihez mennyiben tudott kapcsolódni? Azt kell mondanom, teljes mértékben, nemcsak a szimbólumai használatával, hanem a kezdeti mitológiai témáival is, a metaforikus költői narrációival, valamint a „személyes élmény és a szubjektív létállapot”⁸ transz-avantgárdszerű kifejezéseivel. Grafikáiban eklektikus szemléletváltásokkal keveri a fotóalapú képeket, gesztusrajz-szerű beavatkozással, előnybe helyezve a szitanyomtatással járó kifejezési nyelvet. Ugyan a neoavantgárd kísérleti művé-

szete általánosan jelen volt végig az alkotásában, de tétélesen is kereste az interdiszciplináris médiumokat, a küldeményművészeti eszközöket, lásd pecsétyszerű motívumait a mail art küldeményein (képeslapjain). A sokszorosítógrafika és rajz műfajait a kortárs művészet eszköztárának tekintette, emellett szinte párhuz-

*Találkoztam egy
békeszerető emberrel III.,
1986, rajz*

46

8. Hegyi Lóránd, *Utak az
avantgárból, Tanulmányok
kortárs művészekről,*
Jelenkor Irodalmi és
Művészeti Kiadó, Pécs, é.
n., 209.

mosan akcióművészettel is foglalkozott, lásd 1981-ben a Román Kommunista Párt megalakulásának 60. évfordulójára rendezett éjjeli röpcédula-akcióját vagy ugyanabban az évben a bőröndhantolásról készített fotósorozatát. Az emlékeit hordozó bőrönd, akár a lepke, eszembe juttatja Rebecka Horn bőrönd és lepke installációját, melyek más kontextusban ugyan, de mindenképpen a kiszolgáltatottság és a szabadság gondolatára reflektálnak, akár Baász egész művésze.

E rövid tanulmány befejezéséül szóljunk a közéleti tevékenységéről, az egyszemélyes intézményteremtő progresszív kortárs művészi szellemiségéről, melynek jelképe a kerék lehetne, ami rajzaiban, tárgyaiban haláláig követi őt. A sepsiszentgyörgyi megjelenése után elég korán kiderült, hogy

Fotóvázlat a Megszakított kapcsolatokhoz, 1985

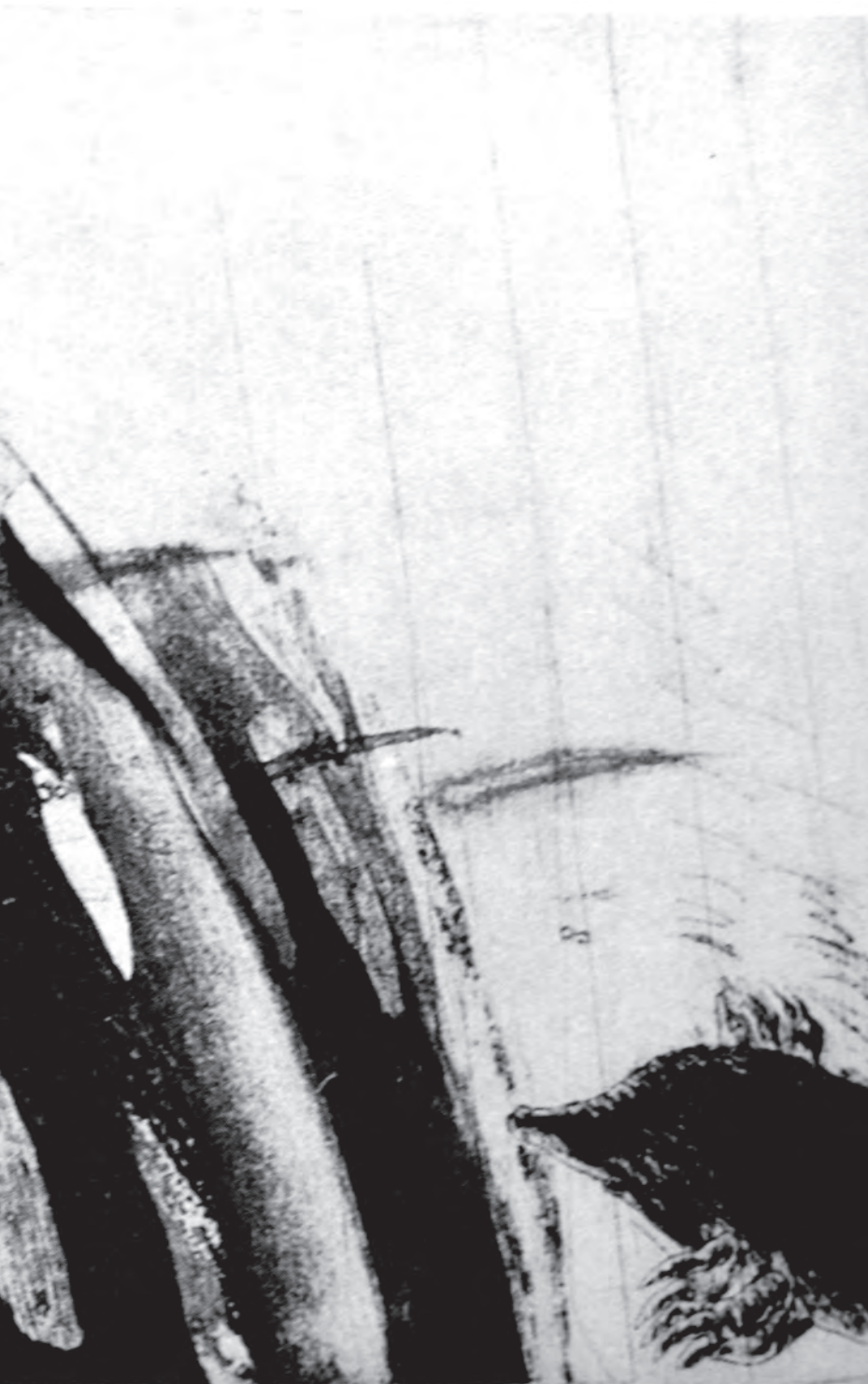
nagyon kritikus alkat, ami kiviláglik az 1980-as kovásznai megyei tárlatról élesen fogalmazó, *A Hétnak* adott interjújából is, melyben kollégáinak a tájképfestészet sztereotípiái helyett a kísérletezést, a frissesség állandó keresését ajánlja. A problémafelvetésre pedig az alkotónak, akár a tudós-
nak, a legnagyobb igényt kell támasztania önmagával szemben⁹, ezt a fajta igényességet hiányolja több közös tárlatukon is. A '80-as évek diktatórikus éveiben egyetlen lehetőségnek az „önmagunk intézményei legyünk” jel-szót tartja. Új alapokra, új értékekre

47

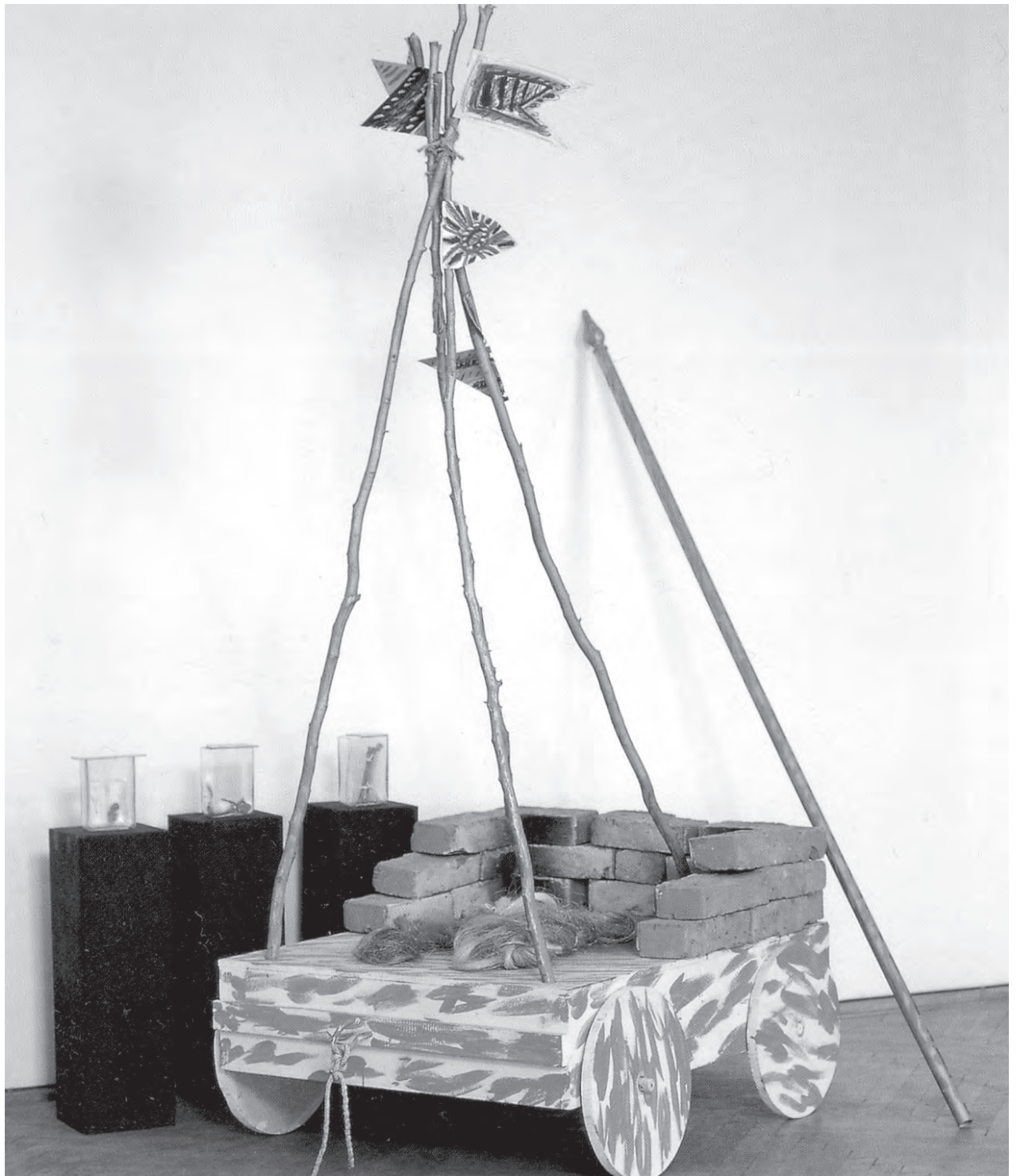
9. Adonyi Nagy Mária, *Kiállításokról jót vagy semmit?* (interjú), *A Hét*, 1990. július 25. In Chikán Bálint, *Baász*, Szabad Tér Kiadó, Nyíregyháza, 1994, 112.

*Önarckép vakonddal, 1988,
aquatinta*

helyezett művészetben, irodalomban, színházteremtésben gondolkodott. „A hagyománymegőrzés úgylát fut a maga tehetetlenségében tovább. És ez nagyon jó, de párhuzamosan emellett a kísérlet, az új keresése, továbbnézés, a kozmopolitizmus, a pozitív kozmopolitizmus nagyon fontos: mi történik Európában? Ott bedobják a követ – csobban. Itt bedobják – még gyűrűt sem vet. Na, úgy dobd be, olyan pocsolót áss, hogy gyűrűzzön, hogy eljusson Európába!”¹⁰ Hála neki, a politikai akaratnak és az ő tanítványainak köszönhetően mára sok minden megvalósult a Médium után, vagy amint ő gondolta, a Mátrix után, ha nem is kortárs művészeti seregszemle, de van már Nemzetközi Grafikai Biennále. Ha nem is kortárs művészeti múzeum, de megvalósult a kortárs művészeti galéria, a MAGMA és van Erdélyi Művészeti Központ is. Van kiváló színház és nemzetközi színházfesztivál. Volt folytatása az AnnART-nak is. Elégedett lenne? Kétséges. Ő Európában gondolkodott, és a csobbanásainknak gyűrűzéseit sajnos még távolról sem látja Európa.

*Szekérsátor (Házi feladatok),
1989, installáció*

Tükörút, 1991, installáció